Układy cyfrowe - elementarz

T. Słupiński

Pracownia Fizyczna i Elektroniczna,
dla Inżynierii Nanostruktur oraz
Energetyki i Chemii Jądrowej

28.04.2014

Pliki symulacji do wykładu dla programu Logisim (lic. GPL, dr. Carl Burch) są dostępne tutaj:
http://www.fuw.edu.pl/~tomslu/PFiE_2013L/

Plan

- Elektronika cyfrowa vs analogowa
  - bity, układy liczenia: dwójkowy, oktalny, heksadecymalny,
  - kod BCD
  - transmisja danych równoległa i szeregowa
  - algebra Boole'a - rachunek zdań, tożsamości logiczne, funkcje logiczne
- Bramki logiczne – układy kombinacyjne
  - reprezentacja układów logicznych, tabelki prawdy, zapis funkcyjny, układy bramek logicznych,
  - bramki NOT, OR, NOR, AND, NAND, XOR
  - rodzina bramek TTL
- Symulator układów logicznych *Logisim* i przykłady symulacji działania układów
  - przykłady działania bramek
  - dekoder liczby dziesiętnej kodowanej binarnie w kodzie BCD
  - wyświetlacz numeryczny 7-segmentowy
  - półsumator, sumator

- Przykłady układów kombinacyjnych i zasady ich projektowania, symulator *Logisim*

- Układy sekwencyjne
  – przerzutnik jako elementarny układ pamięciowy
  - przerzutniki typu T, D, J-K, S-R
  - wejścia asynchroniczne przerzutników

- Przykłady układów z przerzutnikami
  - licznik 4-bitowy

- Będą też wspomniane inne ważne układy cyfrowe
  (ale oczywiście bez szczegółów):
  - przetworniki analogowo-cyfrowy A/D i cyfrowo-analogowy D/A
  - rejestry
  - pamięci
  - mikroprocesory
  - układy wejścia - wyjścia

- Omówienie makiety do ćwiczeń

Układy analogowe – napięcie przetwarzane przez układ analogowy może przyjmować dowolne wartości z pewnego przedziału

np. wzmacniacz akustyczny, wzmacniacz pomiarowy, itp

Układy cyfrowe – układ interpretuje napięcia jako jeden z dwu stanów

0 (niski L = Low) albo 1 (wysoki H = High)

i przetwarza takie sygnały dwustanowe zgodnie z zasadami logiki matematycznej (algebry Boole'a) oraz dwójkowego układu liczenia

0 1 0 1 0 1 0 1 0 1 0 1

- przebieg prostokątny o stałej częstotliwości

Poziomy napięć odpowiadających stanom logicznym 0 (L=low) i 1 (H=high) dla rodziny układów **TTL** (ozn. 74nnn)

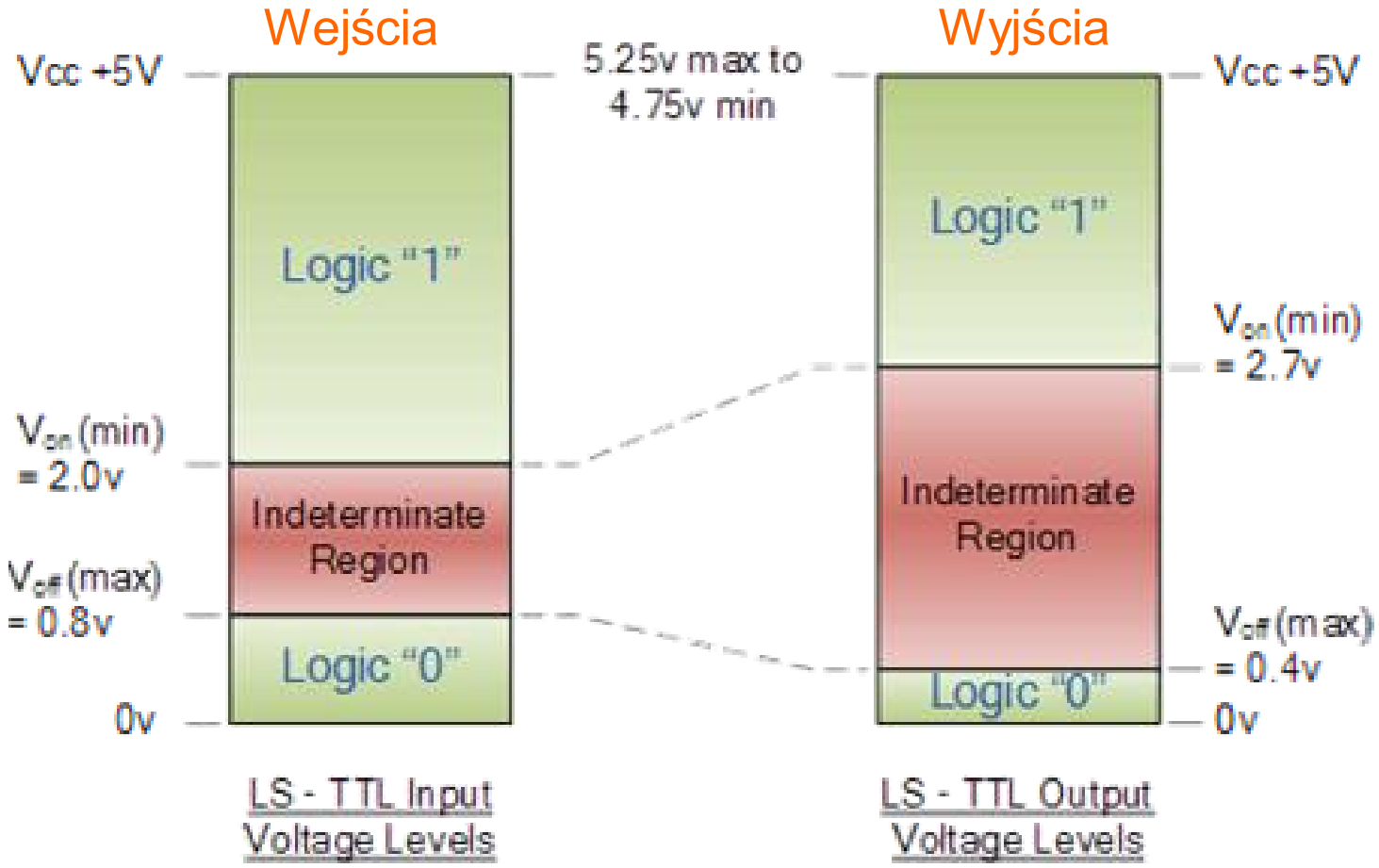

stany TTL	„0”	U wejścia:	0 – 0.8 V	U wyjścia:	0 – 0.4 V
	„1”	U wejścia:	2 – 5 V	U wyjścia:	2.7 – 5 V

Wyjścia mają większy odstęp napięć dla stanów 0 i 1 niż wejścia aby zmniejszyć szanse błędu przy podłączaniu wyjść do wejść kolejnych układów

Sygnały analogowe vs. cyfrowe; bity, bajty, dwójkowy układ liczenia

przewód elektryczny

U(t) - sygnał analogowy, np. 155 woltów

Sygnały cyfrowe:

Przesyłanie wartości liczbowej 8-bitowej (transmisja **równoległa** 8-bitowa)

MSB – bit najbardziej znaczący, najstarszy

LSB – bit najmniej znaczący, najmłodszy

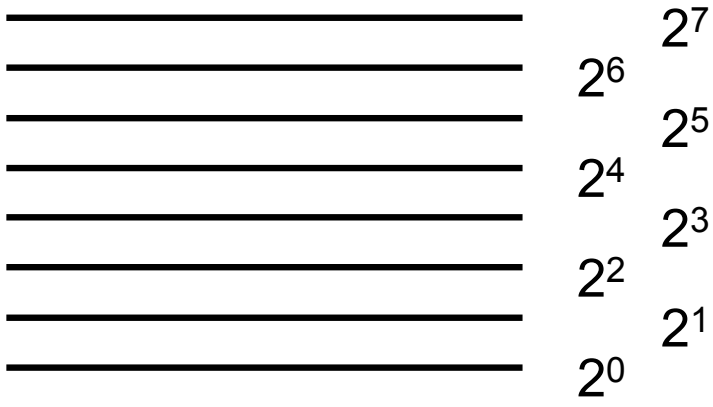

8 przewodów

np.: 1 0 0 1 1 0 1 1

słowo 8-bitowe, = bajt

$$10011011_{(2)} = 1*2^7+0*2^6+0*2^5+1*2^4+1*2^3+0*2^2+1*2^1+1*2^0 = 155_{(10)}$$

Bity liczby dwójkowej można też przesyłać kolejno pojedynczym przewodem wg ustalonego standardu - transmisja **szeregowa** (np. USB – Universal Serial Bus)

Układ liczenia ósemkowy (oktalny), kodowanie BCD, układ liczenia szesnastkowy (heksadecymalny),

$10011011_{(2)} = 1*2^7+0*2^6+0*2^5+1*2^4+1*2^3+0*2^2+1*2^1+1*2^0 = 155_{(10)} =$

$= 233_{(8)} = (1*2^7+0*2^6)+ (0*2^5+1*2^4+1*2^3)+ (0*2^2+1*2^1+1*2^0)$

Oktalnie: cyfry 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

kolejne pozycje liczby oktalnej: $8^0 = 1$, $8^1 = 8$, $8^2 = 64$, $8^3 = 512$ itd.

Łatwe tłumaczenie liczb w systemie dwójkowym na system oktalny – trójki cyfr dwójkowych od prawej strony dają kolejne cyfry liczby oktalnej.

Kod BCD – Binary Coded Decimal
(cyfry dziesiętne kodowane dwójkowo)

CYFRA	BCD
0	0000
1	0001
2	0010
3	0011
4	0100
5	0101
6	0110
7	0111
8	1000
9	1001

Kodowanie BCD umożliwia przesyłanie 4 przewodami kolejnych cyfr liczby dziesiętnej.

Heksadecymalnie: cyfry 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, A, B, C, D, E, F

kolejne pozycje liczby heksadecymalnej: $16^0=1$, $16^1=16$, $16^2=256$, …..

np. $10Bh = 1*16^2 + 0*16^1 + 11*16^0 = 267_{(10)}$ inny zapis: 0x10B

- takim kodem numerowane są np. komórki pamięci komputerów

LICZBA	CYFRA W KODZIE HEKSADECYMALNYM	ZAPIS DWÓJKOWY 2^3 2^2 2^1 2^0
0	0	0 0 0 0
1	1	0 0 0 1
2	2	0 0 1 0
3	3	0 0 1 1
4	4	0 1 0 0
5	5	0 1 0 1
6	6	0 1 1 0
7	7	0 1 1 1
8	8	1 0 0 0
9	9	1 0 0 1
10	A	1 0 1 0
11	B	1 0 1 1
12	C	1 1 0 0
13	D	1 1 0 1
14	E	1 1 1 0
15	F	1 1 1 1

Łatwe tłumaczenie zapisu dwójkowego na heksadecymalny $10011011_{(2)} = 9Bh$

- czwórki cyfr binarnych dają cyfry heksadecymalne.

Sygnały analogowe vs. cyfrowe

Sygnały cyfrowe:

- znacznie bardziej odporne na zakłócenia, znacznie mniej błędów
- można je łatwo przetwarzać wg różnych funkcji
- można w znaczny sposób zautomatyzować wykonywanie pomiarów, przetwarzanie wyników i wykorzystanie wyników do sterowania i kontroli
- dane w postaci cyfrowej można łatwo przechowywać (pamięć)

Układy cyfrowe są względnie tanie dzięki masowej produkcji standardowych uniwersalnych części składowych – cyfrowych układów scalonvch

Pomiary fizyczne dotyczą zwykle sygnałów analogowych, sterowanie też zwykle wymaga sygnałów analogowych.

Do konwersji analogowo-cyfrowej wykorzystuje się specjalizowane układy scalone:

- przetworniki analogowo - cyfrowe (A/D - analog/digital)
- przetworniki cyfrowo – analogowe (D/A)

Przykłady układów zawierających przetworników A/D i D/A:

- karta dźwiękowa w komputerze PC (A/D – wejścia karty, D/A – wyjścia karty
- oscyloskop cyfrowy, miernik uniwersalny cyfrowy (A/D),
- generator funkcyjny cyfrowy (D/A)

Układy cyfrowe – do przetwarzania sygnałów cyfrowych

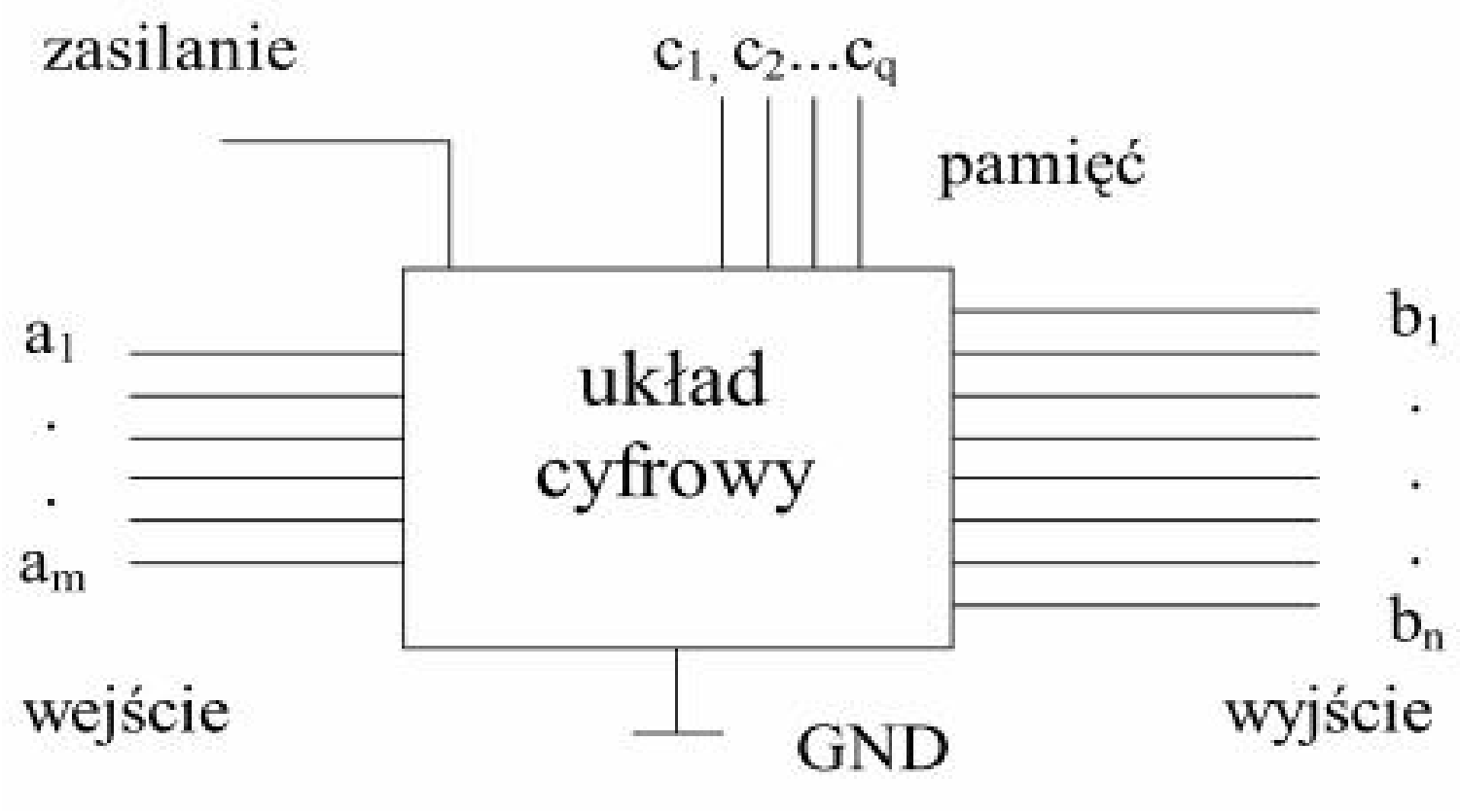

(masa, ziemia,
poziom odniesienia napięć)

Podstawowe operacje logiczne, algebra Boole'a (= rachunek zdań)

- Aby wykonywać operacje matematyczne na liczbach dwójkowych wykorzystuje się, jako podstawowy element, operacje logiczne na pojedynczych bitach – przykłady będą dalej,

- Przyporządkowanie: 0 = stan L = False (fałsz)
  1 = stan H = True (prawda)

- Podstawowe działania logiczne:
  suma logiczna (alternatywa): x + y OR
  iloczyn logiczny (koniunkcja): x y AND
  negacja: $\sim x = \overline{x}$ NOT

- Każdą operację logiczną można złożyć z tych podstawowych działań logicznych

- Układy cyfrowe są układami elektronicznymi wykonującymi funkcje logiczne i matematyczne w układzie dwójkowym

Podstawowe operacje logiczne – realizacje przez bramki cyfrowe

Suma logiczna
x + y
alternatywa

x	y	w = x+y
0	0	0
1	0	1
0	1	1
1	1	1

bramka OR

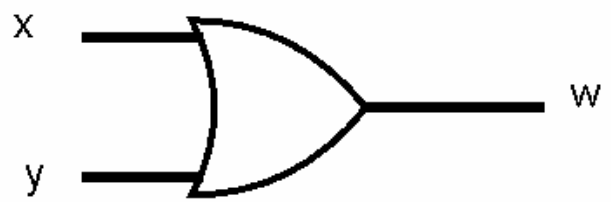

Iloczyn logiczny
x y
koniunkcja

x	y	w = xy
0	0	0
1	0	0
0	1	0
1	1	1

AND

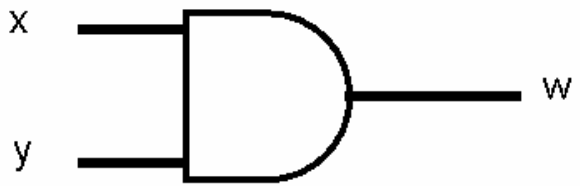

Negacja $\overline{x}$

x	$\overline{x}$
0	1
1	0

NOT

Inne użyteczne funkcje logiczne i ich bramki cyfrowe

Funkcja NOR

$$w = \overline{x + y} = \bar{x} \cdot \bar{y}$$

(zaprzeczona alternatywa)

x	y	NOR
0	0	1
1	0	0
0	1	0
1	1	0

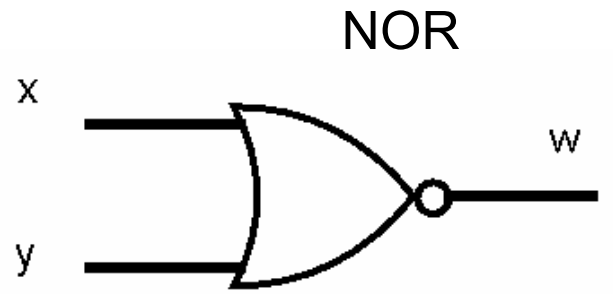

Funkcja NAND

$$w = \overline{xy} = \bar{x} + \bar{y}$$

(zaprzeczona koniunkcja)

x	y	NAND
0	0	1
1	0	1
0	1	1
1	1	0

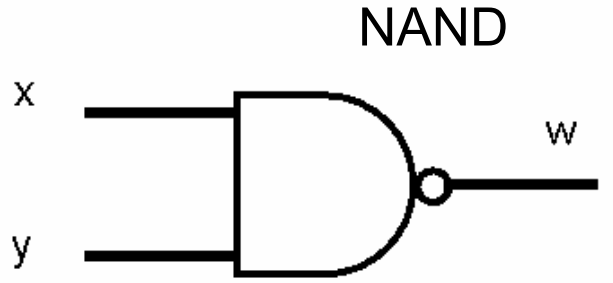

Exclusive OR = XOR

$$w = \bar{x}y + x\bar{y}$$

(alternatywa wykluczająca)

x	y	XOR
0	0	0
1	0	1
0	1	1
1	1	0

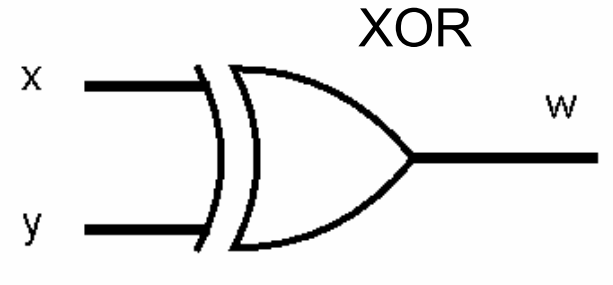

Tożsamości algebry Boole'a

$x + y = y + x$ - Suma logiczna, alternatywa

$xy = yx$ - Iloczyn logiczny, koniunkcja

$x(y + z) = xy + xz$ - Rozdzielność koniunkcji

$x + yz = (x + y)(x + z)$ - Rozdzielność alternatywy !!!

$x + \bar{x} = 1$

$x \cdot \bar{x} = 0$

$=$

$\bar{\bar{x}} = x$ - Podwójna negacja

$\overline{x + y} = \bar{x} \cdot \bar{y}$ - Prawa de Morgana

$\overline{x \cdot y} = \bar{x} + \bar{y}$

Własność funkcji logicznych

- Wszystkie funkcje logiczne, nawet najbardziej skomplikowane, daje się zrealizować z podstawowych funkcji logicznych, np:

  1) tylko z AND oraz NOT

  2) tylko z NAND

  3) tylko z NOR

  4) tylko z XOR oraz AND

Aby to udowodnić należy wykazać, że z danego zestawu da się złożyć pozostałe podstawowe funkcje logiczne.

Jak to pracuje – symulator układów logicznych *Logisim*

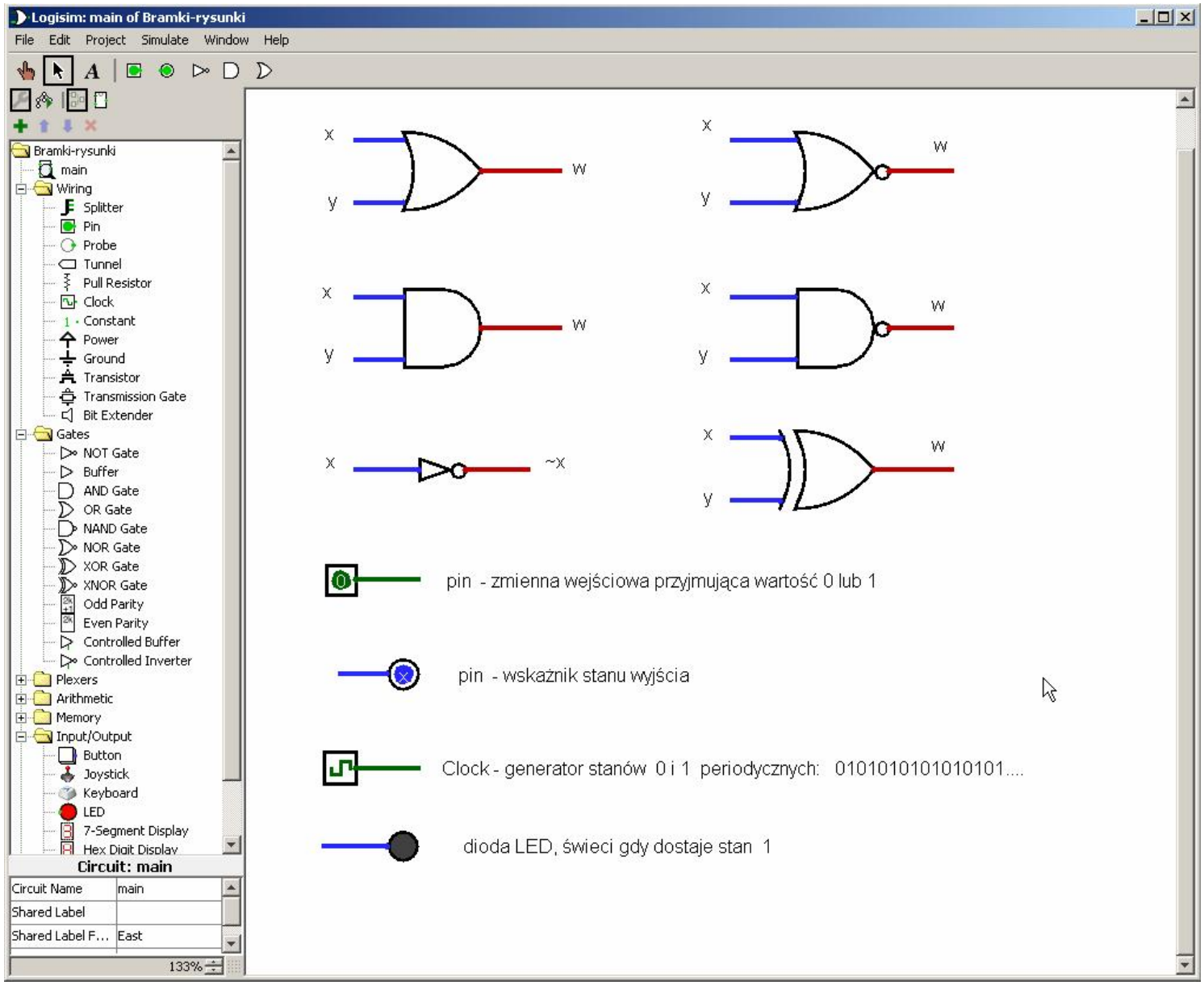

http://ozark.hendrix.edu/~burch/logisim/ - program na licencji GPL (free !!!)

wymaga zainstalowania Java RE ver. 5 lub późniejszej (np.. dla WinXP plik: jre-7u55-windows-i586.exe)

Java RE do pobrania np. stąd: https://www.java.com/pl/download/

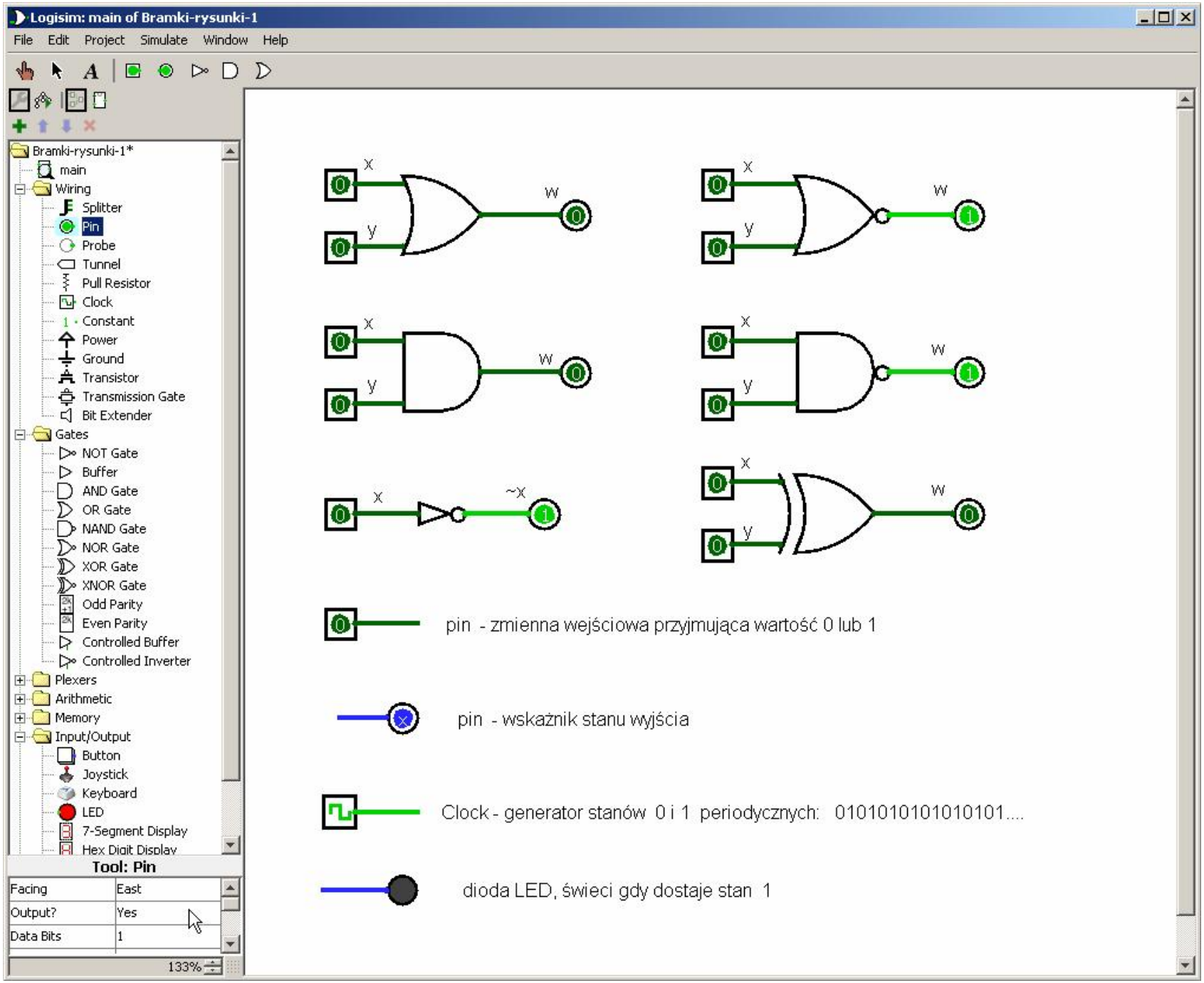

Plik przykładu w programie Logisim: **p0_Bramki-rysunki-1.circ**

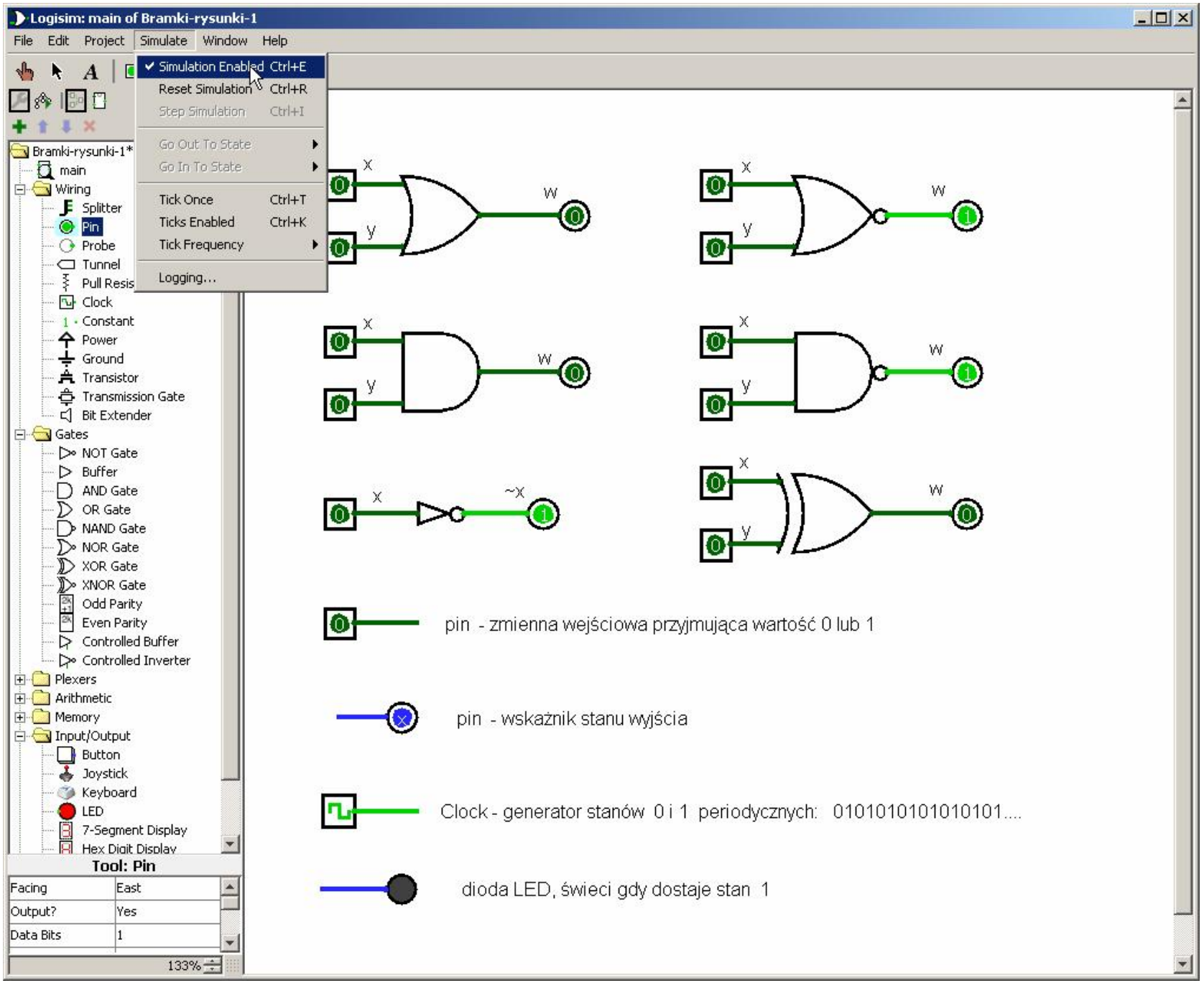

- uruchomienie modu symulacji z menu Simulation → Simulation Enabled,
- stany zmiennych wejściowych (Pin → Output? No) zmienia się wskaźnikiem „rączka”

Przykłady

1. Sprawdzić tabelki prawdy dla podstawowych bramek

   pliki symulacji Logisim: **p0_Bramki-rysunki-1.circ** , **p1_OR_AND_NAND_NOR.circ**

2. Zbudować układ cyfrowy realizujący sumę logiczną x + y używając wyłącznie bramek NAND, sprawdzić rezultat tabelką prawdy i przez porównanie wyniku z bramką OR

   - należy skorzystać z prawa de Morgana

   plik symulacji: **p1c_Suma_NAND-1.circ**

$$x + y = \overline{\overline{x + y}} = \overline{\overline{x}\,\overline{y}}$$

3. Zbudować dekoder („wykrywacz”) liczby 7, (potem także 7 i 9) spośród liczb 4-bitowych

   pliki symulacji: **p2_Dekoder_liczby-7.circ** , **p2b_Dekoder_7-9_BCD.circ**

4. Zbudować układ cyfrowy obsługujący 7-segmentowy wyświetlacz jednej cyfry dziesiętnej kodowanej BCD, czyli wyświetlający cyfrę dziesiętną z jej kodu BCD - nieco trudne zadanie !

   pliki symulacji: **p3_7-segment-display_1.circ** , **p3a_7-segment-display_2_caly-uklad-2.circ**

5. Zbudować układ sumujący dwie liczby 3 lub 4 bitowe - także nieco trudne zadanie !

   pliki symulacji: **p4_Sumator-3-bitowy.circ** , **p4a_Sumator-4-bitowy.circ**

ad 3:

CYFRA	BCD
0	0000
1	0001
2	0010
3	0011
4	0100
5	0101
6	0110
7	0111
8	1000
9	1001

Funkcja ma wykrywać liczby 7 i 9, czyli ma dawać w wyniku wartość 1 wtedy i tylko wtedy, gdy 4 bity na wejściu tej funkcji, czyli 4 bity DCBA kodu BCD, kodują cyfrę 7 lub cyfrę 9.

	D	C	B	A
7	0	1	1	1
9	1	0	0	1

Szukana funkcja:

$$w = \overline{D}CBA + D\overline{C}\,\overline{B}A = (\overline{D}CB + D\overline{C}\,\overline{B})A$$

- najłatwiej ją zrealizować korzystając m.in. z 3-wejściowych bramek AND

Zadanie domowe:
a jak ją zrealizować korzystając wyłącznie z bramek 2-wejściowych?

w5 ……w8

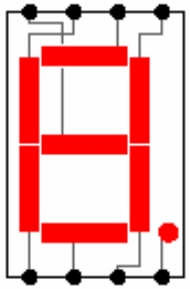

w1 ….. w4

ad 4:

- wyświetlacz 7-segmentowy (ósme pole to kropka dziesiętna)

Chcemy sterować nim, tzn. wyświetlać cyfry dziesiętne kodowane jako 4 bity kodu BCD (przykład zrealizowano dla cyfr szesnastkowych).
Wyjścia: w1, w2, …w8 - kolejne pola świecące wyświetlacza, czyli poszukujemy 8 tych funkcji (pole wyświetlacza świeci, gdy dostaje stan 1)
Wejścia: D C B A - 4 bity kodu BCD

-tabelka prawdy 8 funkcji wypełniona na podstawie rozpoznania, które pola wyświetlacza świecą dla kolejnych cyfr szesnastkowych 0, 1, …9,A,…,F

Logisim pozwala na podstawie tabelki prawdy wyznaczyć funkcje i zaproponować układ bramek !!!

cyfra	D	C	B	A	w1	w2	w3	w4	w5	w6	w7	w8
0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1
1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	1
2	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1
3	0	0	1	1	0	1	1	0	1	0	1	1
4	0	1	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1
5	0	1	0	1	0	1	1	0	1	1	1	0
6	0	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	0
7	0	1	1	1	0	0	1	0	0	0	1	1
8	1	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1
9	1	0	0	1	0	1	1	0	1	1	1	1
A	1	0	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1
B	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	0	0
C	1	0	0	1	1	1	0	0	0	1	1	0
D	1	0	0	1	1	1	1	0	1	0	0	1
E	1	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1	0
F	1	0	0	1	1	0	0	0	1	1	1	0

ad. 5 Półsumator, sumator

Układy arytmetyczne (układy iteracyjne)

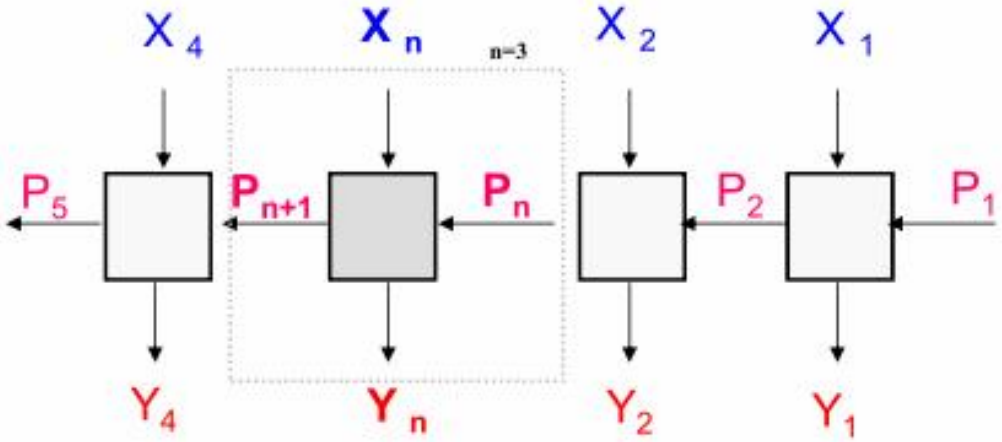

Słowo logiczne: liczba zapisana w danym **kodzie binarnym**.

Na przykład: słowo (1011) = liczba 11 = $1 \cdot 2^3 + 0 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0$

Układy cyfrowe ➔ operacje arytmetyczne na liczbach (słowach logicznych)

Półsumator - układ dodający dwie liczby jednobitowe a i b

Wynik: liczba dwubitowa - suma s i przeniesienie p

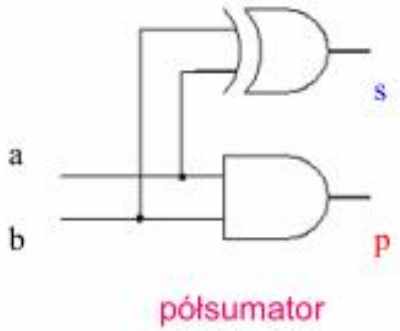

półsumator

s - funkcja EXOR
p - funkcja AND

a	b	s	p
0	0	0	0
1	0	1	0
0	1	1	0
1	1	0	1

Sumator jednobitowy

Układ iteracyjny:

- sumowanie a_i i b_i na i-tej pozycji
- uwzględnia przeniesienie z pozycji p_{i-1}
- generuje sumę s_i i przeniesienie na pozycję następną p_i

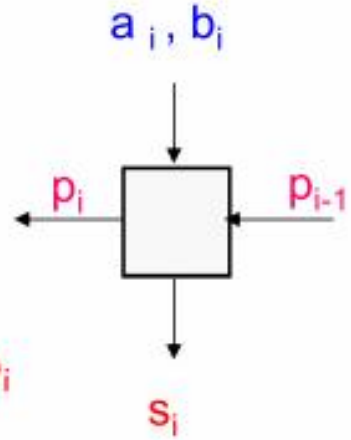

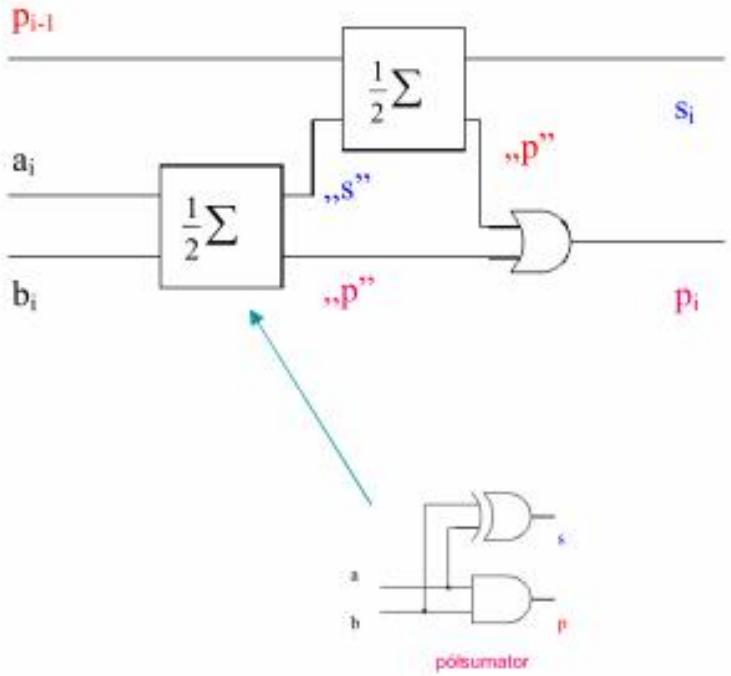

a_i	b_i	p_{i-1}	s_i	p_i
0	0	0	0	0
1	0	0	1	0
0	1	0	1	0
0	0	1	1	0
1	1	0	0	1
0	1	1	0	1
1	0	1	0	1
1	1	1	1	1

Realizacje w układach scalonych serii TTL

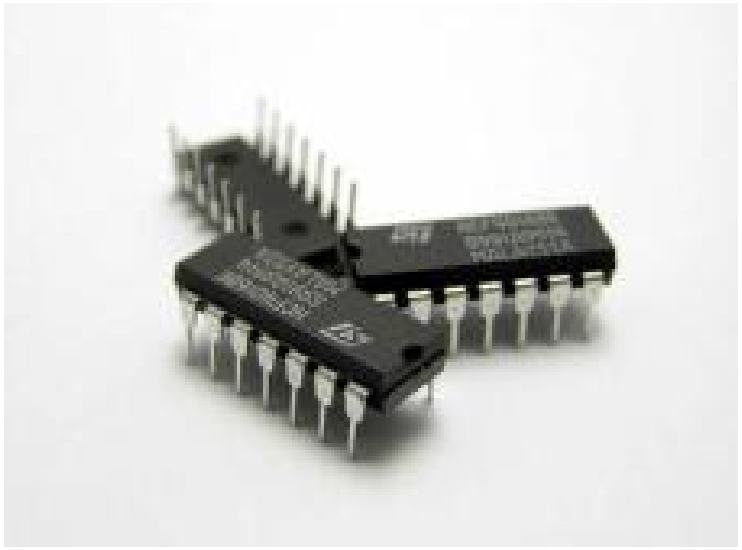

QUADRUPLE 2-INPUT POSITIVE-NAND GATES

7400

positive logic

$Y = \overline{AB}$

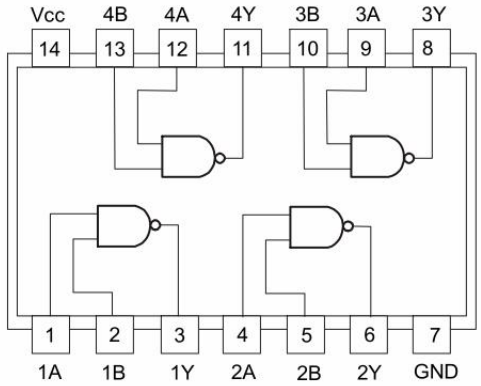

QUADRUPLE 2-INPUT POSITIVE-NOR GATES

7402

positive logic

$Y = \overline{A+B}$

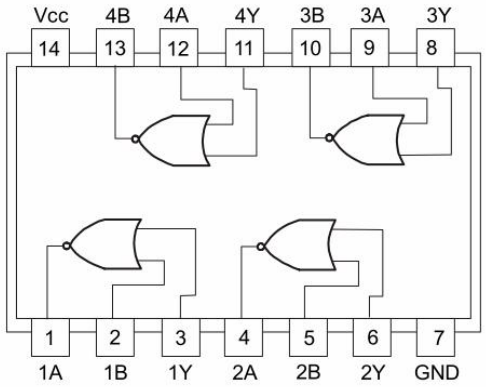

QUADRUPLE 2-INPUT EXCLUSIVE-OR GATES

7486 $Y = A \oplus B = \bar{A}B + A\bar{B}$

FUNCTION TABLE

INPUTS		OUTPUT
A	B	Y
L	L	L
L	H	H
H	L	H
H	H	L

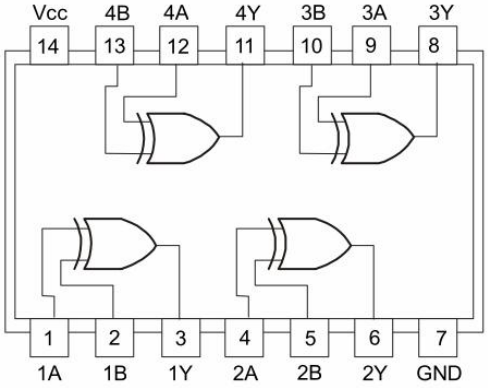

Zasilanie układów scalonych TTL: Vcc = +5V, GND = 0V

Zasady budowania układów cyfrowych z bramek TTL
TTL = Transistor – Transistor Logic

- Układy scalone TTL są zasilane napięciem 5V +/- 0.25V
- Logicznemu zeru odpowiada napięcie 0 - 0.4V (0 – 0.8V dla wejść)
- Logicznej jedynce odpowiada napięcie 2.7 – 5V (2 – 5V dla wejść)
- Niepodłączone wejście bramki przyjmuje samoistnie stan 1
- Nie wolno łączyć ze sobą wyjść bramek – możliwe uszkodzenie układu !!!
- Średni czas przenoszenia sygnału przez bramkę TTL wynosi 1-30 ns

- Przed przyłączeniem napięć (zasilacz, generator) do układu należy upewnić się, że wartości tych napięć są zgodne ze standardem TTL (max 5V) !!!

Jak są zbudowane układy TTL – na przykładzie 2-wejściowej bramki NAND (schemat uproszczony)

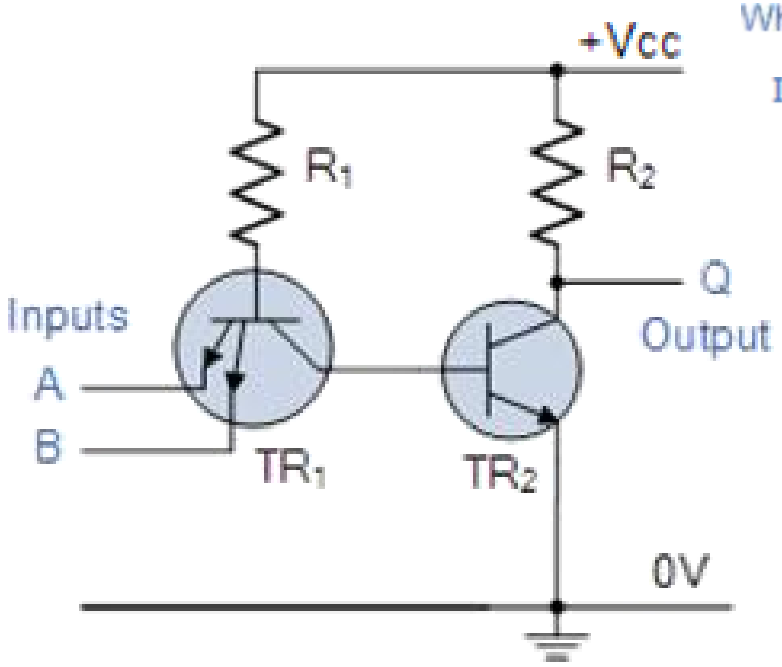

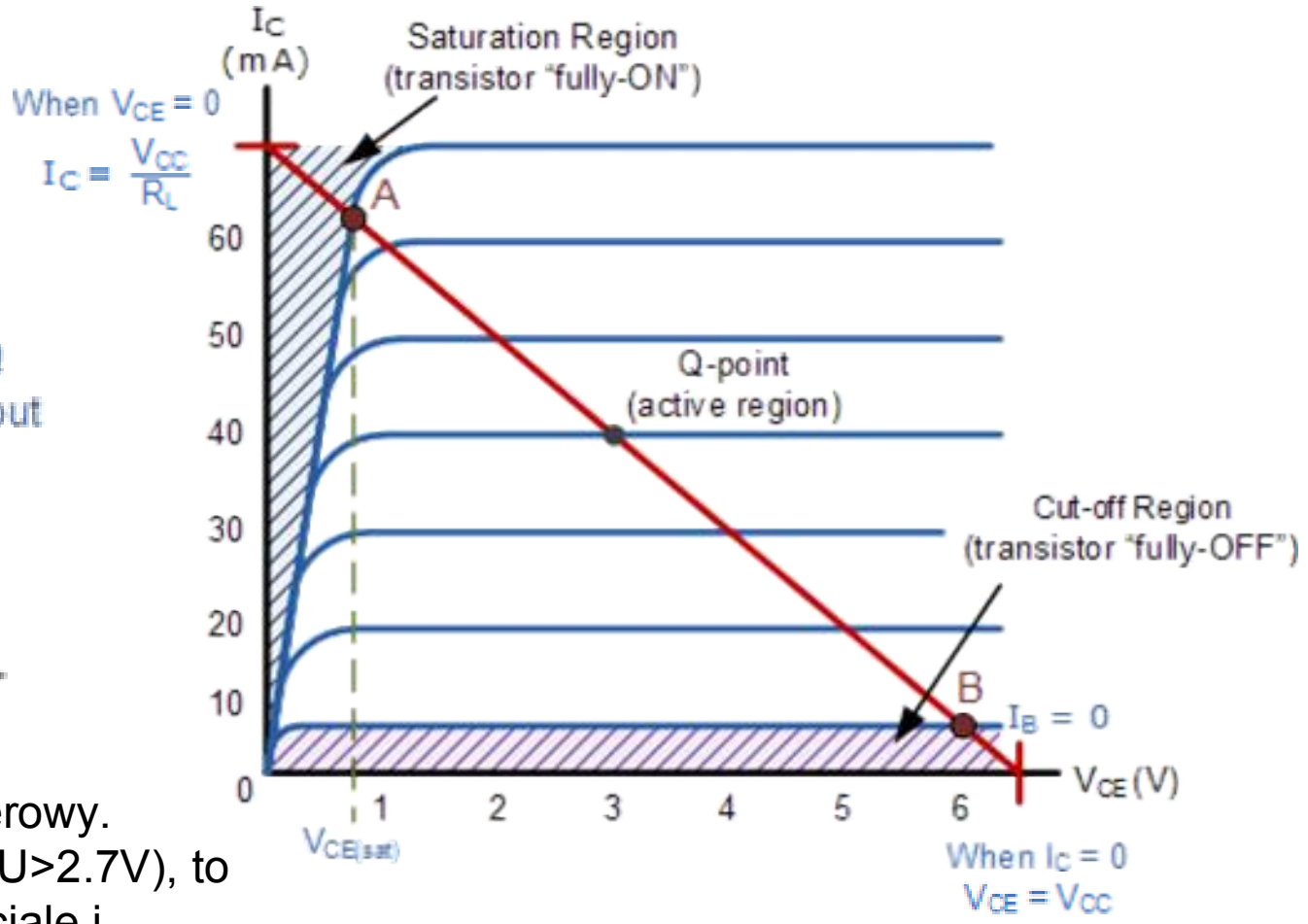

Na wejściu jest tranzystor 2-emiterowy. Jeśli wejścia A i B w stanach ”1” (U>2.7V), to Baza TR1 jest na wysokim potencjale i złącze BC TR1 przewodzi prąd otwierając TR2, czyli wyjście Q=”0”. Jeśli choć jedno z wejść A lub B jest w stanie ”0”, to Baza TR1 jest na niskim potencjale (złącze EB w stanie przewodzenia), więc przez Colector TR1 nie płynie prąd i TR2 EC nie przewodzi, czyli Q=”1”.

Tranzystory bipolarne wykorzystane jako przyrządy przełączające, pracujące albo w stanie odcięcia (cut-off), albo w stanie nasycenia= =otwarcia (fully-ON)

Produkowane obecnie rodziny układów cyfrowych

dominują tranzystory CMOS (unipolarne): niższe napięcia zasilania, mniejsze moce, większe częstotliwości pracy, prostsza produkcja

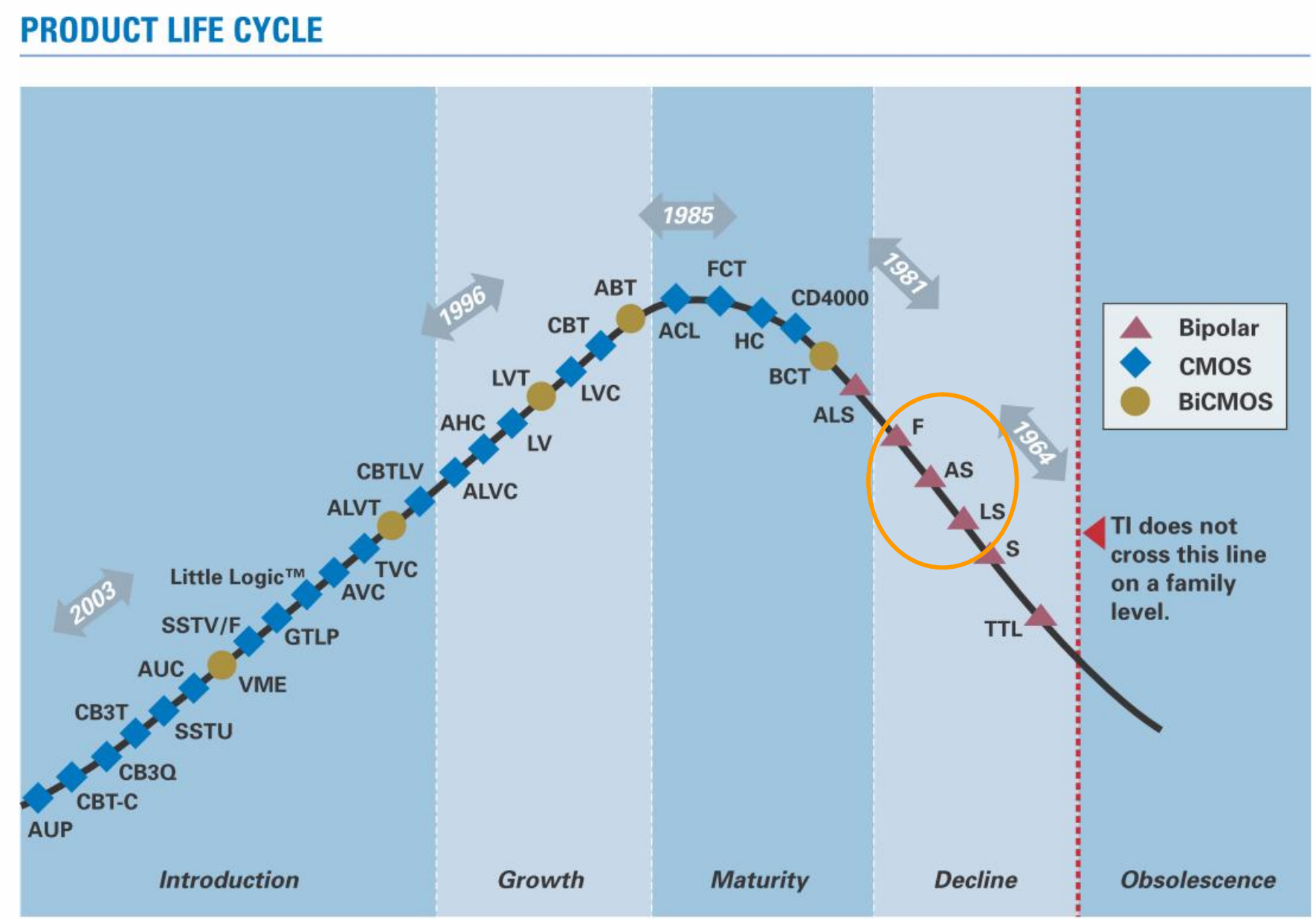

z firmy Texas Instruments, http://logic.ti.com

Układy sekwencyjne - przerzutniki

- Bramki logiczne – przykłady **układów kombinacyjnych**, dla których stan wyjść w danej chwili zależy tylko od stanu wejść w tej samej chwili

- **Układy sekwencyjne** – stan wyjść zależy od stanu wejść w chwili taktów zegara, także może zależeć od stanu wyjść w poprzednich chwilach.

  Ustalenie stanu wyjść następuje w chwili taktu zegara.

  Takt zegara to zmiana stanu wejścia CLK z 0 na 1

Przerzutniki (ang. flip-flop) – najprostsze układy pamiętające swój stan

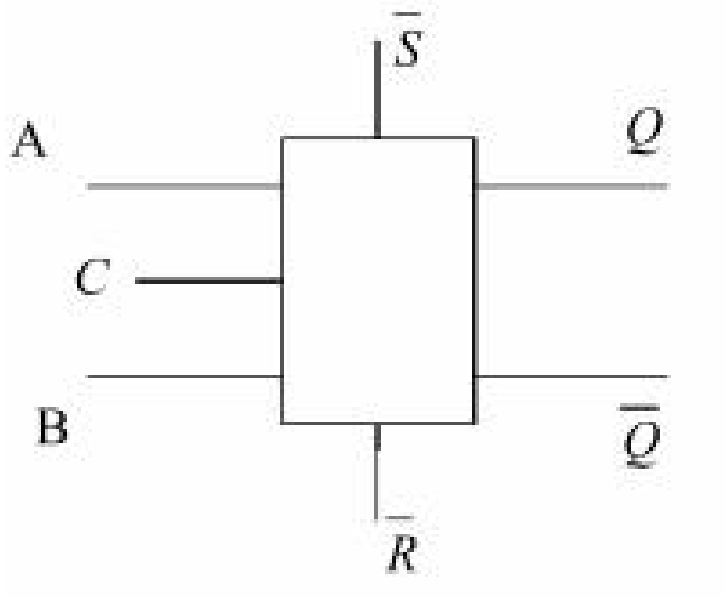

A, B – wejścia danych (0 lub 1)
C= CLK clock - wejście synchronizacyjne (zegarowe)
Q – wyjście,
~Q – zanegowany stan wyjścia Q
R, S – wejścia asynchroniczne (wymuszają natychmiastową zmianę stanu Q)
Reset (wymusza Q=0), Set (wymusza Q=1)

Przy nieaktywnych wejściach asynchronicznych stan wyjścia Q jest ustalany w chwili taktu zegara CLK (takt zegara to zmiana stanu CLK z 0 na 1).
Między taktami zegara przerzutnik pamięta swój stan – wyjście Q nie zmienia się.

Przerzutniki T, D, J-K, S-R

n - kolejne takty zegara, tzn. zmiany stanu wejścia CLK z 0 na 1

T	Q_{n+1}
0	Q_n
1	$\sim Q_n$

- Przy każdym takcie zegara przerzutnik T zmienia wartość Q na przeciwną jeśli T=1, lub pozostawia niezmienioną jeśli T=0.

D	Q_{n+1}
0	0
1	1

- Przy każdym takcie zegara przerzutnik D ustala wartość Q równą wartości wejścia D

J	K	Q_{n+1}
0	0	Q_n
0	1	0
1	0	1
1	1	$\sim Q_n$

S	R	Q_{n+1}
0	0	Q_n
0	1	0
1	0	1
1	1	???

Pliki symulacji: **p5_przerzutniki-T-D.circ**, **p5a_T-D_flip-flop-1.circ**

Jak to pracuje – symulator *Logisim*

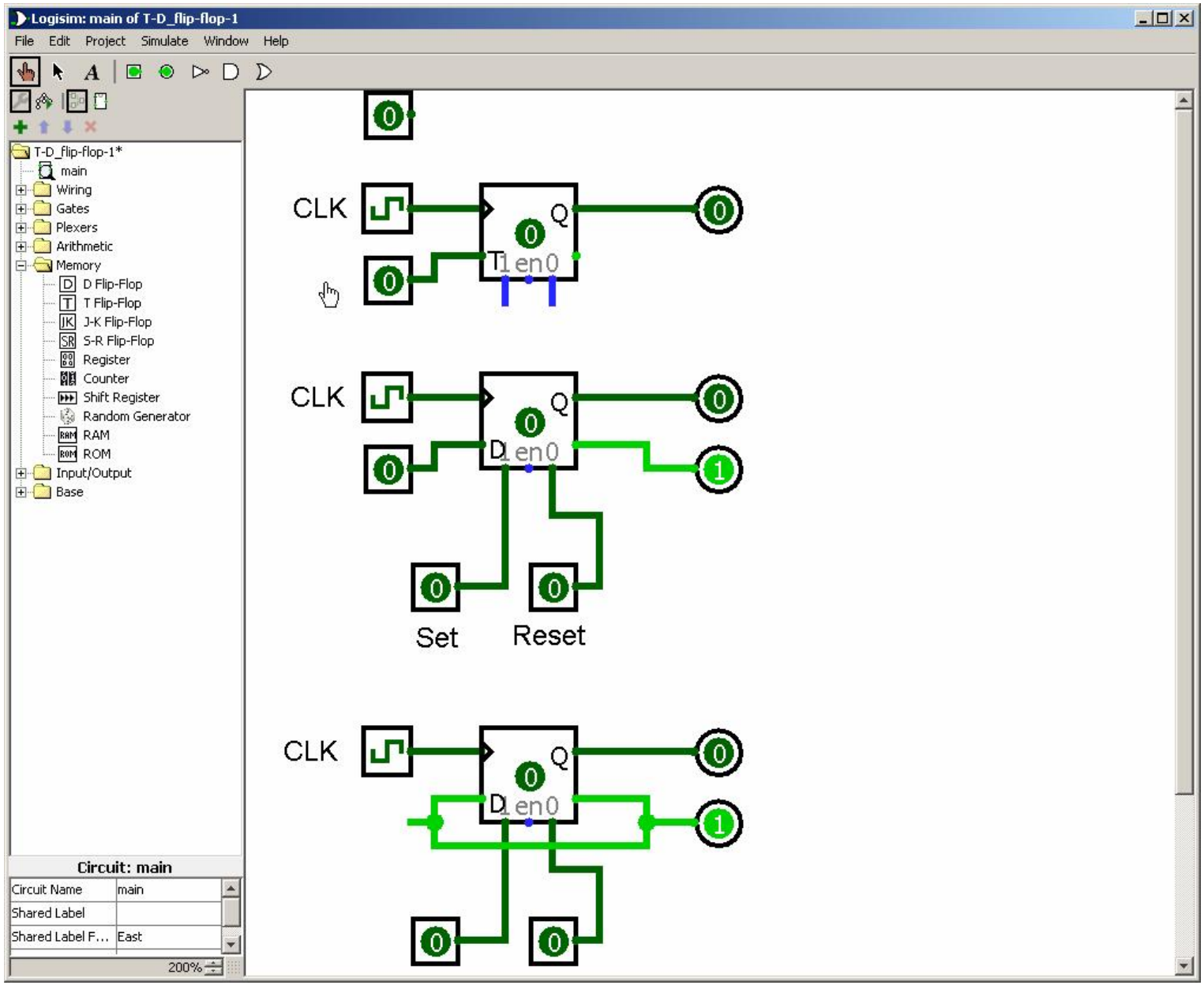

Plik symulacji: **p5a_T-D_flip-flop-1.circ**

Realizacje w układach scalonych serii TTL

DUAL D-TYPE POSITIVE-EDGE-TRIGGERED FLIP-FLOPS WITH PRESET AND CLEAR

7474 **FUNCTION TABLE**

INPUTS				OUTPUTS	
PRESET	CLEAR	CLOCK	D	Q	~Q
L	H	X	X	H	L
H	L	X	X	L	H
L	L	X	X	H*	H*
H	H	↑	H	H	L
H	H	↑	L	L	H
H	H	L	X	Q_0	$\sim Q_0$

* This configuration is nonstable

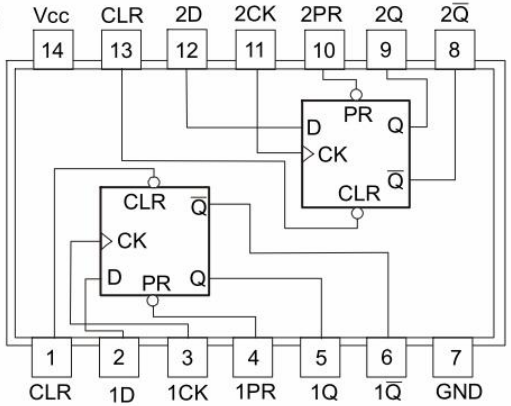

DUAL J-K FLIP-FLOPS WITH CLEAR

7473 **FUNCTION TABLE**

INPUTS				OUTPUTS	
CLEAR	CLOCK	J	K	Q	~Q
L	X	X	X	L	H
H	⊓	L	L	Q_0	$\sim Q_0$
H	⊓	H	L	H	L
H	⊓	L	H	L	H
H	⊓	H	H	TOGGLE	

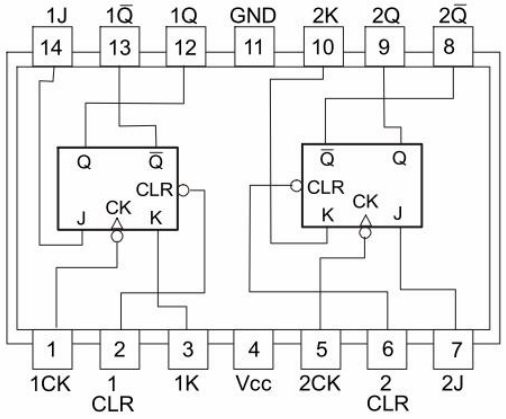

4-BIT BINARY COUNTERS

7493

DIVIDE-BY-TWO AND DIVIDE-BY-EIGHT

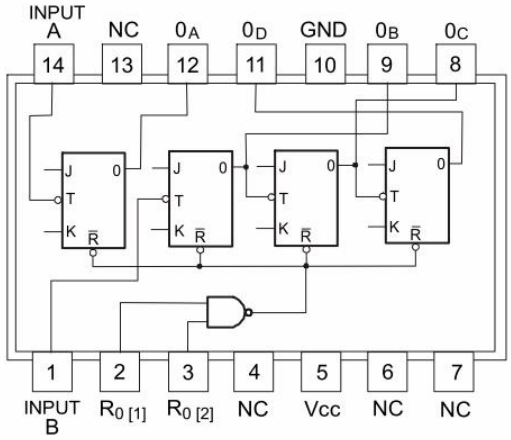

Licznik 4-bitowy („przelicznik” – daje kolejne liczby 4-bitowe, zlicza impulsy zegara)

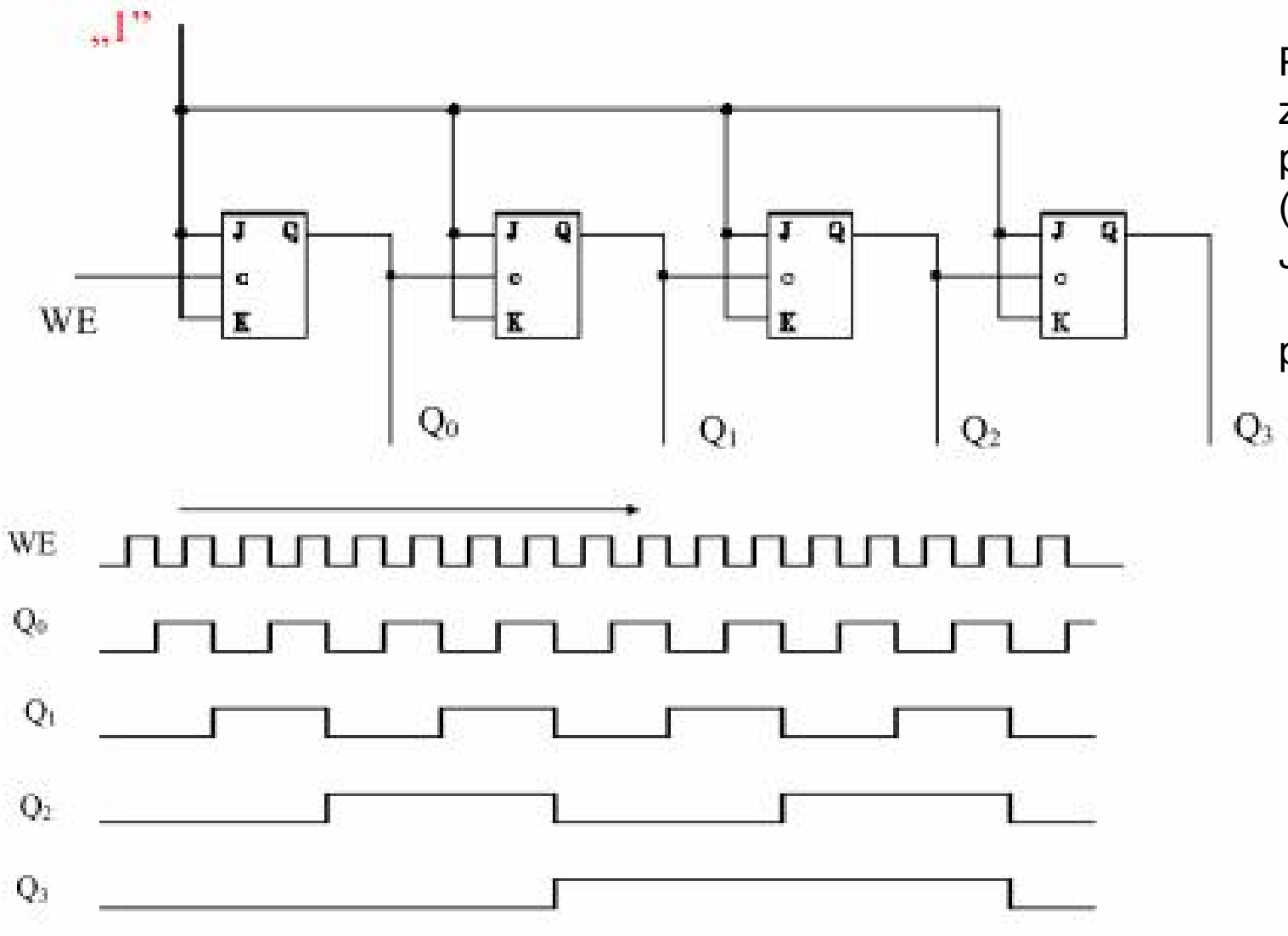

Przerzutniki JK zastosowane jako przerzutniki D (zwarte wejścia J i K – porównaj tabelki prawdy przerzutników JK i D)

Pliki symulacji: **p6_Licznik-4-przerzutniki-T.circ** , **p6a_licznik_4-bit_4xD-flip-flop_v2.circ**

… w kierunku mikroprocesorów

- ALU – arithmetic-logic unit,
  sumator to najprostszy element ALU,
  ALU może wykonywać różne operacje na dwu argumentach: odejmowanie, negowanie, przesuwanie bitów, mnożenie, porównywanie, przesyłanie do pamięci, itp. ALU jest sterowane komendami języka maszynowego zakodowanymi jako słowa bitowe.

- Rejestr – np. 8-bitowy analog przerzutnika D,
  służy do przechowywania słów bitowych. W mikroprocesorach są rejestry danych dla ALU i rejestry komend do wykonania przez ALU.

- Pamięć – można o niej myśleć jako o macierzy przerzutników mających swoje adresy

- Układy wejścia – wyjścia, transmisja danych zewnętrznych szeregowa i równoległa

Makieta do ćwiczenia dot. układów cyfrowych - praca bez lutowania

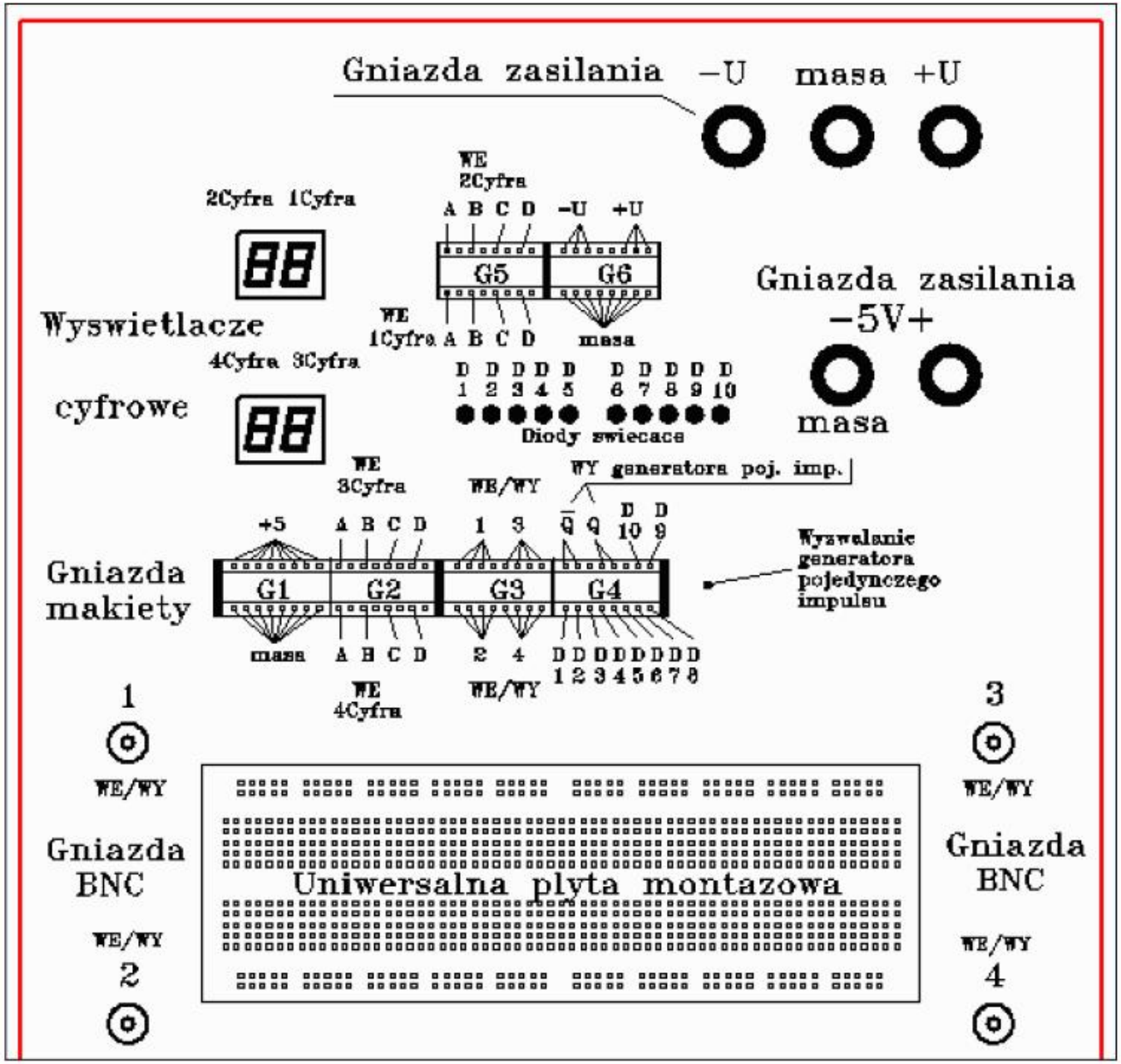

Rys. 1 Płyta czołowa uniwersalnej makiety

Zasada efektywnej pracy: złożone układy należy montować i uruchamiać etapami, czyli sprawdzać działanie kolejnych niewielkich części.

Jako próbnik stanów logicznych można wykorzystać jedną z diod.